

«Pinseunderet på Enerhaugen» -

eller «kuppet på Enerhaugen» og Oslo første bedehus.

Innlegg ved Per Frogner, (tidligere kommunikasjonssjef og historieforteller i Kirkens Bymisjon). Holdt 14.4.2026 på EGTs medlemsmøte i Tøyenkirken.

Bilder fra gamle Oslo:

- Midten av 1800-tallet: Industrialisering – sterk folkevekst i Christiania
- Folk bodde dårlig. Trangt, trehus, dårlig helse, hardt arbeid og mye fattigdom
- Bilder fra trange gater på Enerhaugen med skrøpelige forhold.

Inn i området på Grønland/Enerhaugen kommer en prest med oppdrag fra sin arbeidsgiver i Akers prestegjeld. Honoratus Halling.

Folkelig prest

Hvordan skal vi tenke oss en prest midt i byen midt på 1800-tallet? En alvorsmann? Med aura av respekt og autoritet? Moralens vokte? Streng forkynner? «En mørkemann»?

Slik var tydeligvis ikke mannen vi ser tilbake på og markerer i dag. Han som sørget for å få stiftet Enerhaugens samfunn og bygget Oslos første bedehus. Vi må se for oss en humørfyllt, folkelig, energisk og kreativ kar tidlig i sine 30-år. Han har ikke vært prest mer enn 6-7 år, men han har etter hvert tillit og autoritet i lokalmiljøet på Enerhaugen. En handlingens mann. Da presten Honoratus Halling tiltrådte i 1847, fikk han i oppdrag å ta seg av «det ulykkelige Samfund paa Grønland». Her «møtte han mennesker som levde så usselt at noe straks måtte gjøres», erklærte han.

Sosialt engasjert/arbeiderbevegelsen

-Han forsto den sosiale nøden før mange andre av kirkens folk.

-Han gikk ut på gatene med sitt budskap og engasjement.

-Han brukte stiger som talerstol og klatret opp i lykestolpene og talte til folk.

Han engasjerte seg tidlig i arbeiderbevegelsen, men fra kirkelig side. Mer diakonalt_som vi sier i dag: Altså et sosialt arbeid med kirkelig bakgrunn og motivasjon. Det oppsto derfor etter hvert en tydelig diskusjons- og konfliktlinje til andre profiler i den voksende arbeiderbevegelsen, særlig Marcus Thrane.

«Kuppet» på Enerhaugen

Marcus Thrane er blitt kalt «den første kristne sosialist». Han hadde studert teologi, hadde et kristent livssyn, men var mer politisk og aksjonistisk i sin tilnærming og ville innføre «et Guds Rige på jorden» som kunne samle alle arbeidere, i kamp for deres rettigheter. Han var en omreisende politisk kjendis. Hadde stor suksess med å stifte arbeiderforeninger over store deler av landet. Han startet blant arbeidsløse håndverkere. På det meste hadde han 400 foreninger, 30 000 medlemmer. Det ble en bevegelse, kalt thranittene. Dette skjedde før den mer organiserte fagforenings- og arbeiderbevegelsen. ARBEIDERPARTIET STARTET først i 1887

Trane planla å stifte en forening også på Enerhaugen. Det ble invitert til stiftelsesmøte 1. pinsedag 1850 og mange møtte opp. Thrane var selv ikke til stede. Men det var Honoratus Halling! Folk kjente ham/hadde tillit til sin lokale prest. Halling gikk kraftig i rette med den "ugudelighetens og bespottelsens ånd" som preget thranittenes agitasjon. Så henvendte han seg til forsamlingen med et retorisk spørsmål: «Vil I dette?» - Vil dere virkelig dette? Han hadde et bedre forslag: En KRISTELIG arbeiderforening som skulle arbeide for de samme mål som Marcus Thrane, men som skulle stå «paa Herrens Klippegrund, den Klippe som ei rokkes». Tuftet på guds frykt, omsorg for familien, god moral og kamp mot sosial nød. Forsamlingen var fortumlet, og ved slutten av møtet hadde Thranes menn bare vervet 5-6 personer til sin forening. Halling inviterte til stiftelsesmøte for «Enerhaugen Samfund» dagen etter. På «Asylet på Enerhaugen». Mer enn to tusen møtte frem, sier enkelte kilder. Her holder Halling sin historiske tale som tenner et nytt engasjement på Enerhaugen.

Den har tre hoved tråder:

- Den er sterkt forkynnende.
- Den angriper heftig Marcus Tranes «ugudelige» virksomhet.
- Den kommer med konkrete forslag om den nye foreningen han vil starte.

Han starter beskjedent med å si at det er neppe for å høre han de er kommet, de hører han jo hver søndag i kirken. Det må vel være av nysgjerrighet for det som nå kan skje med en ny forening, sier han.

Noen sitater fra talen:

- *Men de veed nok hvorfor vi i Dag har samlet os her; jeg sagde det jo igaar til Eder dernede paa Enerhaugen. Jeg vil, sagde jeg, med Guds Hjælp og Bistand søge at faa grundlagt en Forening her paa Enerhaugen, en kristeligsindet Arbeider-Forening; - Det er vistnok i mange Henseender gavnligt, at man forener sig; men jeg vil ikke, at Thrane skal stifte disse Arbeiderforeninger; der gaar en Fordærvsens Aand igjennem Alt, hvad den Mand skriver. -I indser nok, naar I vil tænke Eder fornuftigt om, det kan ikke være for at fremme Eders Bedste og faa Eders verdslige Kaar og Stilling forbedret naar Thrane ophidser Eder til Had og Fiendskab mod de øvrige Samfundsklasser; nei paa den Maade kan I vist ikke vente at faa Eders Stilling forbedret; thi det er ikke paa den Maade en god Sag bør fremmes.*
- *Derfor var det ikke Nysgjerrighed, som igaar bevægede mig til at gaa herop paa Enerhaugen; nei det var varm, det var inderlig Deltagelse for Eder Arbeidere som drev mig. Ja vi vil her i Dag søge at faa grundlagt en Forening for Enerhaugen og hvilket Sted kan være mere passende end netop her, hvor der før har været en Forening? .... Men vi vil for at adskille vor Forening fra Thranes ikke kalde den Arbeiderforening men lad os heller beholde det gamle Navn; lad os kalde den Samfundet paa Enerhaugen.*
- *Der skal nu bygges et Skolehuus her, og jeg har allerede talt med Kommissjonen derom og jeg har af Præsten, som ogsaa interesserer sig varmt for vor Sag, faaet Løfte paa at man vil indrette det saaledes, at den ene Stue bliver saa stor, at den kan være bekvem til et Samlings Lokale for os, og at vi skal faa laant den visse Tider til vore Sammenkomster.*
- *Den, som bifalder der skal stiftes en Forening som kaldes Samfundet paa Enerhaugen, kan lette paa Hatten (næsten alle lettede).*

[Hele talen kan du lese her](#)

Halling fikk folket med seg denne dagen!

Og de fleste lettet altså på hatten som støtte til forslaget om en forening. Den første uken hadde hele 650 meldt seg inn i foreningen. Det er her historien minner om pinseunderet med apostlene i Jerusalem: En gudsmann og leder som med sin visjon står fram, og brått har en stor skare som følgere: Et pinseunder på Enerhaugen, 2. pinsedag 1850! Tallet steg hurtig etter hvert som man høstet fordelene av medlemskapet. I løpet av det neste året sto samfunnshuset i Smedgata ferdig. Sannsynligvis ble det bygget på dugnad, med god økonomisk støtte fra Hallings nettverk av ressurspersoner.

Huset på Enerhaugen ble innviet mars 1851.

Var Thrane den første kristensosialist? Da var nok Halling til sammenligning leder for den første kristenkonserverve arbeiderforening: Foreningen kom opp i 1400 medlemmer og spredte seg til flere byer rundt i landet. Dette var flere medlemmer enn noen av Thranes foreninger hadde.

Men: Men tidene endret seg.

Mens arbeiderbevegelsen vokste, døde de kristelige arbeiderforeningene ut. «Samfundet» gikk inn i Christiania Indre Misjon i 1855. Utviklet seg mer til folkeopplysning og kristen forkynnelse, og etter hvert til sosialt arbeid gjennom Oslo Indremisjon. Marcus Thrane ble arrestert i 1851, anklaget for oppvigleri, og hans foreninger ble forbudt. Han ble bl. a mistenkt for planlagt revolusjon. Han emigrerte til USA og døde der mange år senere. Men hadde vært forløperen til den organiserte arbeiderbevegelsen og blir æret som det.

Vi er Kirkens Bymisjons kirke på Tøyen, bygget ca. 60 år etter Samfundet på Enerhaugen – her ble mye av arbeidet videreført, bl.a. av presten Michael Hertzberg som tok jobb på Aker Mek. for å erfare arbeidernes hverdag. Han åpnet «barneasyl» i bakgården, og ringte barna hjem med kirkeklokkene om kvelden. I denne kirken ble det peisestue i 1. etasje og kirkerom i 2. etasje, etter deltakernes ønske. I god Halling-ånd.

Hallings «Samfund på Enerhaugen» ble en slags forløper til Kirkens Bymisjon – Foreningen til indre misjon i Christiania – etter hvert Oslo Indremisjon/Kirkens Bymisjon. Halling var blant de som samlet seg i Nordbygata og stiftet Kirkens Bymisjon i 1855. Han satt i det første styret for organisasjonen. Da hadde han allerede drevet sitt arbeid på Enerhaugen i fem år! Men Halling var mer sosialt orientert enn de første by misjonærene, som var tent av et kirkelig nødsprinsipp som ville møte «åndelig vankundighet» og «moralsk fordervelse». Han var en uredd diakonal prest da en koleraepidemi rammet byens befolkning i 1853. Da dro han ut til syke og døende med stor risiko for selv å bli smittet.

-Han var redaktør. Det kjente indremisjonsbladet «For Fattig og rik» ble startet av han, og nådde et ukentlig opplag på 30000 ex.

- Han var en SOSIAL ENTREPENØR som vi har hørt fra Arne Eriksen tidligere i dag. Han fikk startet sykekasse, bank (Spareskillingsbanken som etterhvert vokste til en allmenn bank), var startpunktet for Samvirkelaget og drev bibliotekvirksomhet. Han var nær venn av Gisle Johnson, teologen som var den første lederen i Bymisjonen. I bymisjonshistorien har nok Halling fått en for liten plass i forhold til andre pionerer. Han var av de første som pekte ut en kirkelig praksis som møter behovene hos det hele mennesket. Jeg tror han ville vært inspirert av visjonen til dagens Kirkens Bymisjon: «-at alle erfarer respekt, rettferdighet og omsorg». Han gled inn i historiens skygge. Kanskje har vi fått rettet litt på det i dag.

Hva skjedde siden? Med Hallings arbeiderforeninger, og med huset på Enerhaugen?

De kristelige arbeiderforeningene døde som sagt etter hvert ut. Det blir fortalt at «Halling ville styre det hele ovenfra – det var lite vellykket». Men huset hadde aktivitet i mange år. Etter hvert ble virksomheten mer tradisjonell bedehusvirksomhet med vekkelsesforkynnelse i pietistisk form, med kjente talere og sangere på besøk. Den svenske vekkelsesprofilen Rosenius var på besøk. Og Gisle Johnson. Og Ole Hallesby.

Huset fikk en spesiell betydning under krigen:

På 1930-tallet skrev den radikale soknepresten i Kampen, Alf Bastiansen, at Enerhaugen Samfund var «den mest konservative forening han kjente til i Oslo». Under krigen fikk imidlertid Samfunnshuset en rolle: Det fungerte som "illegalt" kirkebygg for Kampen menighet etter at to naziprester hadde inntatt Kampen kirke. Sokneprest Bastiansen tok da den lojale del av menigheten med seg til Enerhaugen Samfund.

Etter krigen.

Lite aktivitet som bedehus, det var mest i bruk som nabolags- og grendehus. I 1959 var det helt slutt. Da ble Enerhaugen Samfund formelt nedlagt og bygningen solgt til kommunen, som overtok den for kr 200 000. Ved oppløsningen av samfunnet ble et beløp samt øvrige midler gitt til Kampen menighet. KAMPEN altså. Ikke Grønland...

GRATULERER med det blå skiltet, med en spennende og stolt historie og en god identitetsmarkør i nærmiljøet på Enerhaugen!

Oslo, 27/4 2026